

O TOPOGRAFIACH PODRÓŻY

(red. Anita Całek, Wrocław, Ośrodek Badawczy Facta Ficta, 2020, ss. 480,
ISBN 978-83-942923-8-6)

Barbara Stelingowska

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
barbara.stelingowska@uph.edu.pl

Abstrakt: Recenzowana monografia opublikowana jako X tom w ramach serii „Perspektywy Ponowoczesności” ukazującej się od 2016 roku jest próbą uzupełnienia krajobrazu polskiej humanistyki o problemy naukowe z zakresu filozofii, literatury, kultury i sztuki przełomu XX i XXI wieku. Tytuł publikacji *Topografie podróży* wpisuje się w pola badawcze zogniskowane wokół trzech zagadnień związanych z przestrzenią, egzystencją i obcością. Semantyka zaproponowanych obszarów konstytuuje trzy zasadnicze części tomu: *Podróżowanie – obrazowanie przestrzeni – opisywanie świata, Mapa i terytorium – geobiografia – transgresja, oraz Poza przestrzenią i czasem – fantastyka – podróże świadomości.*

Słowa kluczowe: podróż, literatura, mapa, przestrzeń, terytorium

Barbara Stelingowska

UPH, Poland

Abstract: The reviewed monograph, published as the X volume as part of the series "Postmodern Perspectives", published since 2016, is an attempt to complete the landscape of Polish humanities and scholarly problems in philosophy, literature, culture and art at the turn of the 20th and 21st centuries. The title of the publication *Topographies of travel* fits into the research fields focused around three parts with space, existence and strangeness. The semantics of the proposed objects constitute three essential parts of the volume: *Traveling - traversing space - describing the world, Map and territory - geobiography - transgression, and Beyond space and time - fantasy - concept travels.*

Keywords: travel, literature, map, space, territory

Recenzowana monografia została opublikowana jako tom X, w ramach serii „Perspektywy Ponowoczesności” ukazującej się od 2016 roku, której celem jest próba dopełnienia krajobrazu polskiej humanistyki o istotne problemy badawcze z zakresu filozofii, literatury, kultury i sztuki przełomu XX i XXI wieku. W ramach tego cyklu wydawanego przez fundację Ośrodek Badawczy Facta Ficta w ostatnich latach powstało wiele interesujących monografii jak np. *Poetyki czasu, miejsca i pamięci*, red. Wiesław Olkusz, Barbara Szymczak-Maciejczyk (tom 11,

2020), *Rejestry kultury*, red. Ksenia Olkusz (tom 9, 2019), czy *Dyskursy gier wideo*, red. Michał Kłosiński, Krzysztof M. Maj (tom 8, 2019).

Tytuł publikacji *Topografie podróży* wpisuje się w pola badawcze zogniskowane wokół trzech zagadnień związanych z przestrzenią, egzystencją i obcością (obcym). Semantyka zaproponowanych obszarów konstytuuje trzy zasadnicze części recenzowanego tomu: *Podróżowanie – obrazowanie przestrzeni – opisywanie świata, Mapa i terytorium – geobiografia – transgresja*, oraz *Poza przestrzenią i czasem – fantastyka – podróże świadomości*. Pierwsza obejmuje siedem rozdziałów naukowych, druga osiem, trzecia zaś sześć. Redaktorka tomu Anita Całek we wstępie zauważa, że „Literatura czytana w perspektywie topografii podróży odśladania niezbywalny aspekt bytowania człowieka w przestrzeni i równocześnie zapis jego poruszania się w świecie, stając się świadectwem interakcji między podmiotem a miejscem, ekspresją indywidualnego spojrzenia na zmieniającą się rzeczywistość i przeżycia sytuacji podróżowania jako doświadczenia głęboko przekształcającego zarówno wędrowca, jak i jego sposób patrzenia na otaczający go świat”¹.

W pierwszej części poruszane są zagadnienia związane z narracjami podróżniczymi oraz wpływem przestrzeni na obserwujący podmiot. Dlatego też znajdują się tu teksty między innymi związane z reportażem (rozdziały Aleksandry Bajerskiej *Paryż w reportażach i studiach fizjologicznych Karola Frankowskiego* czy Edyty Żyrek-Horodyskiej *Podróż poza utartym szlakiem. Współczesny reportaż wobec teorii Melchiora Wańkowicza*) oraz przedstawiające subiektywne relacje podróżnicze. Osobne miejsce zajmuje wielokulturowość ukazana z perspektywy chińskiej czy tureckiej (rozdział Katarzyny Sarek *Dawny Chińczyk w drodze. Geneza, ewolucja i sedno chińskiej literatury podróżniczej* czy Barbary Klimek *Stambuł – jak opisać Miasto Miast*). Ostatnią przestrzenią jest osadzenie historyczne, wpisujące się w doświadczenia zbiorowości (rozdziały Doroty Kamińskiej-Jones *Przekraczanie granic przestrzeni – przekraczanie granic siebie. Brytyjskie kobiety na subkontynencie indyjskim i w Himalajach w XIX wieku* i Marcina Maniaka *Anglia i Francja w dziewiętnastowiecznym opisie Safar nāme-je Tālebi jā Masir-e Tālebi Mirzy Abu Tāleb chāna*) oraz studia nad mniej znaną twórczością Ferdynanda Ossendowskiego (rozdział Elżbiety Koziółkiewicz *Robinson czy heroiczny męczennik? O dwóch wersjach najsłynniejszej książki Ferdynanda Ossendowskiego*).

Wspólnym kontekstem analiz zamieszczonych w drugiej części monografii jest podmiot i jego indywidualne doświadczenie przestrzeni, umiejscowione w określonym terytorium (rozdziały Magdaleny Dąbrowskiej *Północna Rosja oczyma Michaiła Nikitycza Murawiowa*, Jadwigi Bodzińskiej-Bobkowskiej *Terytorializacje Bronisława Kamińskiego / Brunona Durocher*), geobiografii (rozdział

¹ *Topografie podróży*, red. Anita Całek, Wrocław, Ośrodek Badawczy Facta Ficta, 2020, s. 17.

Urszuli Trojanowskiej *Homo geographicus na szlaku życia. Głuptaska Swietłany Wasilenko i Laur Jewgienija Wodołazkina*) oraz transgresji (rozdział Martyny Sepioło *Przestrzeń, tożsamość i biografia w prozie Joanny Bator*). W podróżowaniu ujętym w tym kontekście znajdują się również środki transportu (rozdział Agnieszki Kukuryk *„Symultaniczne kontrasty i plastyczna poezja” – przykład Prozy kolei transsyberyjskiej i małej Żanny z Francji Blaise’a Cendrarsa*) oraz nie-miejsca (rozdziały Magdaleny Ochniak *Dekonstrukcja „nie-miejsca” w Żółtej Strzale Wiktora Pielewina* oraz Aleksandra Trojanowskiego *Podróż po nie-miejscu. Wątki tożsamościowe w „Dzikich detektywach” Roberta Bolaña na tle meksykańskiej tradycji literackiej*). Podróżujący bohater poszukuje swojego miejsca, zadając egzystencjalne pytania o rolę i cel w życiu (rozdział Marcina Czardybona *Perspektywy światów wyższych. Podróże Ernsta Jüngera*).

Obcość jest elementem spajającym trzecią część monografii. Ta kategoria ma przyczynić się do głębszego poznania podmiotu i oswojonej przestrzeni. Inność oraz niejednokrotnie towarzyszące jej wykluczenie pojawiają się zawsze poza znanym obszarem, w innej czasoprzestrzeni (rozdziały Barbary Szymczak-Maciejczyk *Outlander. Podróż przez czas, podróż przez przestrzeń* oraz Anity Całek *Podróżowanie we śnie i poza śmierć w powieściach Bernarda Werbera Tanatonauci i Szósty sen*). Nośnikiem takich sensów jest w *Topografiach podróży* przede wszystkim fantastyka, prezentowana w wymiarze literackim oraz serialowym. Odmienna perspektywa, odrzucenie realistycznej konwencji (rozdział Kseni Olkusz *Transmedialna podróż. Jak pragmatyzm kanibalizmu zdyskontował postapokaliptyczny urok romansu „young adult w Misji 100”*) stawia wyzwania związane z przekraczaniem granic medialnych i obecności tego samego tekstu w różnych typach mediów. Z kolei Bogusław Olszewski w rozdziale *Transhumanistyczna topografia podróży świadomości* pokazuje aspekty wychodzące poza świadomość, czas i język. W taki krąg badawczy wpisują się również rozdziały Joanny Brońki *Budowanie świata w cyklu „Oko Jelenia” Andrzeja Pilipiuka* i Moniki Kowalskiej *Wędrówka Daenerys Targaryen wewnątrz Domu Nieśmiertelnych w „Pieśni Lodu i Ognia” George’a R.R. Martina*.

Zaprezentowane w monografii teksty naukowe ukazane zostały w kontekście perspektywy geograficznej, antropologicznej oraz światotwórczej. Wpisują się one w nowe dziedziny badawcze, takie jak filozofia miasta, geografia kulturowa, antropologia miejsca i przestrzeni czy geopoetyka. Publikacja poszerza wiedzę z obszaru cywilizacyjnego, do którego należą takie zjawiska jak globalizacja, migracja, turystyka i in. Wpisuje się w przestrzeń doświadczenia kulturowego i egzystencjalnego jednostki, nie wyczerpuje dostępnych możliwości poznawczych, otwierając się jedynie na nowe obszary badawcze kształtujące się pod wpływem zachodzących współcześnie zmian. W publikacji zabrakło (jednak bez szkody dla tomu) odniesień do charakterystycznego dla XXI wieku podróżoholizmu,

backpackingu czyli „mody na podróże”, obejmującej blogi i strony podróżnicze, które mogłyby zainteresować współczesnego *homo peregina*.

W recenzji wydawniczej dr hab. Małgorzata Sokalska zauważa, że „[...] wartość tego opracowania jest niezaprzeczalna, ponieważ pojawia się w nim szereg nowych ujęć szczegółowych, wątków dotychczas w badaniach nieporuszanych oraz omówień tekstów szerzej nieznanych – zdecydowana większość rozdziałów odznacza się wysokim stopniem innowacyjności tematycznej, nawet jeśli metody badań są dość tradycyjne, a wiodącym aspektem, siłą rzeczy, pozostaje przestrzeń i motyw podróży. [...] Wyrazistość i niepowtarzalną specyfikę tom ten zawdzięcza między innymi rozdziałom poświęconym mniej znanym w Polsce literaturach i zjawiskach wykraczających poza perspektywę czysto europocentryczną”.

Publikację liczącą 480 stron zamyka część poświęcona *Autorom rozdziałów*, którzy reprezentują różne ośrodki naukowe z całej Polski (Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) oraz *Informacja o wydawcy*. Na osobną pochwałę zasługuje szata graficzna w opracowaniu Krzysztofa Bilińskiego z Wydawnictwa IX, współpracującego stale z Ośrodkiem Badawczym Facta Ficta.

Dotychczas w serii „Perspektywy Ponowoczesności” (oprócz wymienionych w recenzji) ukazały się także:

Tom 1: *Zombie w kulturze*, red. Ksenia Olkusz, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2016, ISBN: 978-83-942923-1-7, ss. 300.

Tom 2: *Światy grozy*, red. Ksenia Olkusz, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2016, ISBN: 978-83-942923-0-0, ss. 360.

Tom 3: *Wykluczenia*, red. Joanna Hańderek, Natalia Kućma, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2017, ISBN: 978-83-942923-5-5, ss. 342.

Tom 4: *50 twarzy popkultury*, red. Ksenia Olkusz, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2017, ISBN: 978-83-942923-6-2, ss. 670.

Tom 5: *Narracje fantastyczne*, red. Ksenia Olkusz, Krzysztof M. Maj, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2017, ISBN: 978-83-942923-2-4, ss. 689.

Tom 6: *Ksenologie*, red. Ksenia Olkusz, Krzysztof M. Maj, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2018, ISBN: 978-83-948889-0-9, ss. 498.

Tom 7: *Groza i postgroza*, red. Ksenia Olkusz, Kraków: Ośrodek Badawczy Facta Ficta 2018, ISBN: 978-83-948889-1-6.

Dane kontaktowe / Contact details

Barbara Stelingowska, UPH
e-mail: barbara.stelingowska@uph.edu.pl